

Taniec Jelenia

W Jaskini Obłazowej archeolodzy zidentyfikowali szczątki dużych ssaków, a wśród nich Jelenia olbrzymiego cf. *Megaloceros sp.*, które znaleziono w warstwie VII¹.

Znaleziono dwa kliny górnicze z rogów jeleniowatych. Dowodzą one ekstrakcji z miejscowych skał radiolarytów. Kliny te były wystarczająco twarde, a jednocześnie sprężyste, co pozwalało na wyłuskiwanie buły kamienia, bez uszkodzenia. Narzędzia z Obłazowej są jednymi z najstarszych narzędzi górniczych na świecie. Jeden z tych dwu klinów górniczych ma ściętą powierzchnię. Na tej płaszczyźnie wyryto ornament łuczków, jakby kół wpisanych w siebie - taki, jakie są znane wyłącznie z przedmiotów zaliczanych do kultury pavlovskiej².

W zespołach pavlovskich spotykane są też przewiercone kły jeleniowatych (Klima 1963, s. 421, tabl. 72: 978-982; 1983, s. 124, fig. 47: 4; Svoboda 1991, s. 50, ryc. 24: 3, 5)³.

Jeleń olbrzymi (rekonstrukcja)

¹ P. Valde-Nowak, T. Madeyska i A. Nadachowski: Jaskinia w Obłazowej, Osadnictwo, sedimentacja, fauna kopalna; Pieniny – Przyroda i Człowiek 4: 5–23 (1995).

² A. M. Kobos: Enigma Obłazowej, Rozmowa z Profesorem Pawłem Valde-Nowakiem; PAUza Akademicka Nr 120/121, 21–28 kwietnia 2011.

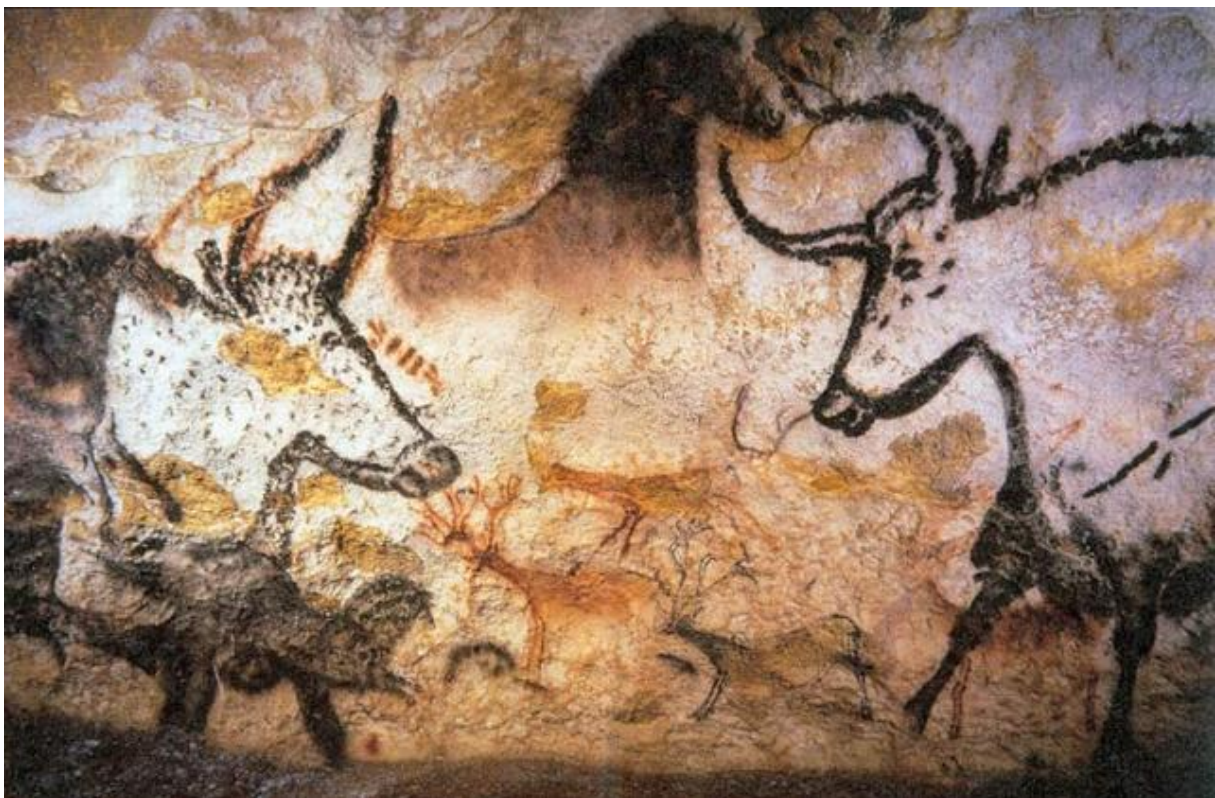
³ P. Valde-Nowak: Człowiek pierwotny w Jaskini w Obłazowej; Pieniny – Przyroda i Człowiek 10: 133–146 (2008).

Jeleń olbrzymi, czyli łoś irlandzki (*Megaloceros giganteus*), to gatunek wymarłego ssaka z rodziny jeleniowatych. Zwierzę żyło w czasach od środkowego plejstocenu do wczesnego holocenu od 500.000 do 7.700 lat temu. Zamieszkiwało północną Europę (najwięcej jego szczątków znaleziono w Irlandii), północną Azję oraz północną Afrykę.

Ze względu na łopatowaty kształt poroża jeleń olbrzymi był uważany za bliskiego krewniaka daniela. Późniejsze badania morfologiczne i molekularne wskazały jednak na jego bliższe pokrewieństwo z jeleniem szlachetnym i wapiti. Dopiero badania genetyczne z 2005 r. potwierdziły, że jego najbliższym krewnym jest jednak faktycznie daniel.

Jęki pospolitych danieli perskich to stosunkowo głośne okrzyki w dość krótkim czasie, a zbadane formanty były poniżej 2.600 Hz, maksymalny formant wahał się w granicach 1.800 - 2.600 Hz. Częściej jednak notowano formanty w granicach 700 - 850 Hz. Jest to zakres częstotliwości, które wg. dra Royal Rife leczą wszystko. U samców były one znacznie niższe niż u samic.

Podane częstotliwości są istotne z uwagi na używane litofony, używane między innymi w celach ceremonialnych i terapeutycznych.

Malowidło w jaskini Lascaux

Profesor Iegor Reznikoff z Uniwersytetu Paryskiego twierdzi, że **malowidła naścienne w jaskiniach powstawały pod wpływem odbywających się tam "wydarzeń" muzycznych.** Wszystkie rysunki umieszczano bowiem na ścianach pomieszczeń

o doskonałych właściwościach akustycznych. Naukowiec przedstawił swoją teorię na konferencji Acoustics08, organizowanej przez 3 stowarzyszenia akustyczne: amerykańskie, europejskie i francuskie.

Odkrycia Reznikoffa wskazują na ciągłe użytkowanie jaskiń, a nie na spontaniczne malowanie artystyczne lub koncert muzyczny. Podobnie, jak ma to miejsce dzisiaj, wspólny wysiłek grupy ma miejsce, gdy grupa ma wspólny cel wraz z celami, które ją wspierają. Wydaje się wilce prawdopodobne, że ci jaskiniowi malarze ilustrowali swoją duchową teologię. To wyjaśniałoby, dlaczego istnieją obrazy przedstawiające zwierzęta, na które naszym zdaniem nie polowano lub które są rzadko widywane. Poza tym wyjaśniałoby to niektóre dziwne, ale powszechne, celowe błędy w abstrakcji i proporcjonalności. Co by było, gdyby przedstawione zwierzęta były symbolicznym przedstawieniem bogów ludów górnego paleolitu?

Mitologie innych starożytnych i tzw. prymitywnych ludów często wykorzystują zwierzęta lub wymyślone istoty, o kombinacjach cech zwierzęcych, do reprezentowania swoich bogów. Użycie obrazu wizualnego do przedstawienia czegoś jest o krok od powstania pisma. Najwcześniejsze pisma, takie jak pismo klinowe i hieroglify, wykorzystywały właśnie określone symbole do reprezentowania różnych pojęć. Ich kombinacje stały się potem konkretnymi słowami. Chińczycy i Japończycy używają dziś takiej formy, ponieważ symbole tworzą rodzaj piktogramu odpowiadającego konkretnym słowom⁴, ⁵.

Rysunkom jaskiniowym z epoki lodowcowej towarzyszą tajemnicze kropki i kreski. Naukowcy od dawna podejrzewali, że te symbole coś znaczą, ale nie umieli ich odczytać. Na trop rozwiązania zagadki naprowadził ich Bennett Bacon, konserwator mebli z Londynu.

W co najmniej 400 europejskich jaskiniach, takich jak Lascaux, Chauvet i Altamira, grupy Homo sapiens z górnego paleolitu rysowały, malowały i grawerowały znaki niefiguratywne z co najmniej ~ 42 000 lat temu oraz obrazy figuratywne (zwłaszcza zwierząt) z co najmniej 37 000 lat temu. Od czasu ich odkrycia, około 150 lat temu, badaczom umykał cel i znaczenie europejskich znaków niefiguratywnych z górnego paleolitu. Mimo to specjaliści zakładają, że były one w jakiś sposób notacyjne. Korzystając z bazy obrazów z europejskiego górnego paleolitu, zasugerowano, w jaki sposób trzy z najczęściej występujących znaków: linia <|>, kropka <•> i <Y> - funkcjonowały jako jednostki komunikacyjne. Wykazano, że w ścisłym powiązaniu z wizerunkami zwierząt linia <|> i kropka <•> stanowią liczby oznaczające miesiące i stanowią części składowe lokalnego kalendarza fenologicznego/meteorologicznego,

⁴ I. Reznikof: Sound resonance in prehistoric times: A study of Paleolithic painted caves and Rocks; The Journal of the Acoustical Society of America · czerwiec 2008 DOI: 10.1121/1.2934773 · Źródło: PubMed.

⁵ I. Reznikof: The Acoustic Dimension of Paleolithic Painted Caves and Stones; Paletnologia · styczeń 2013.

rozpoczynającego się wiosną i rejestrującego czas od tego momentu w miesiącach księżycowych. Pokazano także, że znak <Y>, jeden z najczęściej występujących znaków w paleolitycznej sztuce niefiguratywnej, ma znaczenie jako <Rodzić>. Pozycja <Y> w ciągu znaków oznacza miesiąc porodu, czyli porządkową reprezentację liczby w przeciwieństwie do reprezentacji kardynalnej stosowanej w zestawieniach. Zbadane dane wskazują, że celem tego systemu łączenia zwierząt z informacjami kalendarzowymi było rejestrowanie i przekazywanie informacji o sezonowym zachowaniu dotyczących określonych taksonów ofiar w danych regionach geograficznych. W związku z tym zasugerowano specyficzny sposób, w jaki parowanie liczb z podmiotami zwierzęcymi stanowiło kompletną jednostkę znaczenia - system notacji połączony z jej podmiotem - który zapewnia badaczom specyficzny wgląd w to, co oznacza jeden zestaw znaków notacyjnych. Dało to pierwszą konkretną lekturę europejskiej komunikacji górnego paleolitu, pierwszego znanego pisma w historii Homo sapiens^{6, 7}.

Malowidło jaskiniowe sprzed 21.500 lat przedstawiające tura, wymarły gatunek bydła, w jaskini Lascaux we Francji. Należy zwrócić uwagę na cztery kropki (w cyfrowym żółtym kółku), które mogły mieć szczególne znaczenie dla ludów epoki lodowcowej. (Zdjęcie: JoJan; Wikimedia Commons; (CC BY 4.0))

Ale to nie wszystko. Symbol „Y” wskazywał jednocześnie na preferowaną przez Przodków siatkę hydrograficzną, prezentującą sieć rzek oraz rozmieszczenie najważniejszych jezior na świecie. Połączenie dwóch rzek i odpływającej trzeciej rzeki było związane

⁶ B. Bacon, A. Khatiri, J. Palmer, T. Freeth, P. Pettitt I R. Kentridge: An Upper Palaeolithic Proto-writing System and Phenological Calendar; Cambridge University Press: 05 January 2023.

⁷ B. Bacon et al. An Upper Palaeolithic Proto-writing System and Phenological Calendar. Cambridge Archaeological Journal, published online January 5, 2023; doi: 10.1017/S0959774322000415

z cyklem porodu, na co wskazywać może między innymi figurka Wenus z Obłazowej. Było to też związane z oczyszczeniem oraz odnowieniem duszy, umysłu i ciała. Ten zwyczaj został zaadaptowany przez kulturę wedyjską, a następnie przez kulturę dolnego Indusu i przez hinduizm.

Figurka Wenus została w 2016 r. i jest kolejną sensacją w świecie archeologicznym odkrytą w jaskini Obłazowej, uznawanej dziś za jedno z najważniejszych stanowisk paleolitycznych w Polsce.

W Allahabadu w Indiach łączą się trzy rzeki: Ganges, Yamuna i niewidzialna Saraswati. Tam obchodzone jest święto Kumbhamela (dewanagari कुम्भमेला), podczas którego zbierają się pielgrzymi oraz święci, mistrzowie duchowi i jogini. Najznakomitsza z kumbhamel to Mahakumbhamela (wielka-kumbhamela) odbywająca się co 12 lat na przemian w jednym z czterech następujących miast: Allahabad, Haridwar, Ujjain, Nashik. Nieco mniejsze znaczenie dla prominentów i wyznawców całego hinduistycznego środowiska mają Ardhakumbhamele (pół-kumbhamele).

Według hinduistów Kumbhamela powinna być okazją do odnowienia starożytnej kultury hinduistycznej, umocnienia się w wierze i wprowadzania w życie nakazów religijnych wyznawców.

Wyznaczony przez trzy rzeki wzór hydrograficzny powtarza się na całym świecie, w różnych kulturach i determinował lokalizację świętych miejsc oraz miejsc mocy, mających znaczenie dla naszych Przodków. Wreszcie ten wzór stanowił podstawę lokalizacji grodów i różnych jednostek osadniczych. Tek też jest wśród plemion

Amazonii, Między bajki należy zatem włożyć interpretacje, że o ich lokalizacji decydował charakter cieków wodnych, jako bariery przed zwierzętami i najazdem różnych grup grabieżców⁸.

Reasumując, badania wykazały, że najwcześniejszym językiem pisanym są „kropki” w okresie malarstwa jaskiniowego sprzed 20.000 lat. Ale nie wszyscy się z tym zgadzają.

Kropki, linie i znaki w kształcie litery Y z epoki kamienia mogą reprezentować rodzaj protopisma stworzonego przez łowców-zbieraczy, którzy żyli w Europie i Amazonii, co najmniej 20.000 lat temu⁹, co związane było również z określonymi uwarunkowaniami środowiskowymi.

Można zatem przypuszczać, że złożone w Jaskini Obłazowej szczątki jelenia nawiązują do jego ryku na rykowisku i określonej częstotliwości, co bezspornie wiązało się z określonym stanem zdrowia i miało wpływ na wierzenia naszych Przodków i tworzenie się języka.

Po górnym paleolicie następuje środkowa epoka kamienia, czyli mezolit. Naukowcy nie są zgodni, czy okres ten rzeczywiście zasługuje na swoją nazwę. Innym określeniem jest okres epipaleolitu, który oznacza koniec starej epoki kamienia.

Obydwa terminy obejmują koniec ludzkich społeczeństw łowiecko-zbierackich przed rewolucjami okresu neolitu. Na Bliskim Wschodzie i w Azji mezolit trwał od 20.000 do 8.000 lat temu. W Europie, ze względu na późniejsze przyjęcie narzędzi i technik neolitycznych, mezolit trwał od około 15.000 do 5.000 lat temu.

Najbardziej znanym znaleziskiem Star Carr są enigmatyczne nakrycia głowy wykonane z czaszek jeleni, w których wywiercono otwory i usunięto części poroża. Niedawne prace terenowe odsłoniły 12 takich czaszek, co po dodaniu do tych znalezionych przez Clarka daje w sumie 33 sztuk.

Nakrycia głowy są artefaktami rzadkimi, a gdzie indziej (w Niemczech) znane są tylko trzy podobne obiekty, co rodzi pytanie, dlaczego w Star Carr jest ich tak wiele. Pozostaje oczywiście nadrzędne pytanie, do czego były używane, czy noszono je jako przebrania myśliwskie, podczas ceremonii lub tańców, czy może jedno i drugie?

W Kalifornii członkowie plemienia Hupa polują w przebraniach jelenia, natomiast w Mongolii Wewnętrznej myśliwi Ewenki naśladują nawoływanie samca łosia w okresie godowym za pomocą rzeźbionej drewnianej przynęty na łosia.

⁸ Badania własne autorki artykułu.

⁹ K. Killgrove: 20,000-year-old cave painting 'dots' are the earliest written language, study claims. But not everyone agrees; Cambridge Archaeology Journal, Cambridge University Press: 05 January 2023.

Nakrycia głowy z czaszką i rogiem jelenia ze Star Carr mogą być łatwo rozpoznawalne, (ZDJĘCIE: Muzeum Archeologii i Antropologii, Cambridge)

Strój szamana z Mongolii Wewnętrznej ukazuje duchowy element znaczenia poroża. Na kapeluszu widnieje czterozębne poroże, a liczba zębów wskazuje, jak utalentowany jest szaman, zaś siedem zębów oznacza najwyższy poziom.

W północnej Ghanie mężczyźni Talensi trzymają rogi na głowie w tańcu naśladowującym antylopy podczas pogrzebu głowy swojej grupy, podczas gdy w czasie corocznego tańca w wiosce Abbots Bromley w Staffordshire niektórzy uczestnicy noszą poroża renifera. Ten ostatni taniec, być może pierwotnie wykonywany w celu zapewnienia obfitych polowań w pobliskich lasach, został po raz pierwszy zarejestrowany w 1686 r. Natomiast datowanie radiowęglowe ujawniło, że niektóre poroża pochodzą z XI wieku, więc tradycja może sięgać jeszcze dalej. Różnorodność obrazów i artefaktów podkreśla, że istnieje wiele różnych wierzeń i tradycji dotyczących poroża, które w miarę zrzućania i odrastania można powiązać z cyklami życia, śmierci i odrodzenia. Umieszcza to nakrycia głowy z Star Carr w dalekosiężnych ramach porównań międzykulturowych¹⁰, ¹¹.

Jeleniowate, podobnie jak niedźwiedź, żubr, wilk i jaguar, są przedstawiane

¹⁰ Review – A Survival Story: prehistoric life at Star Carr

(<https://archaeology.co.uk/articles/reviews/museum/review-a-survival-story-prehistoric-life-at-star-carr.htm>)

¹¹ N. Mykhailova: The cult of the deer and "Shamans" in the deer hunting societies; Archaeologia BALTICA · August 2006.

w sztuce figuratywnej różnych społeczności tubylczych i stały się metaforami rdzennej ideologii religijnej. Zwierzęta te zaliczane zostały do grona stworzeń najbardziej honorowych i świętych, do najuważniejszych drapieżników, zwłaszcza zwierząt niebezpiecznych, i stanowią centralne ogniska polowań na grubą zwierzynę.

Symboliczne znaczenie jeleniowatych wiąże się zarówno z ich wspaniałym wyglądem, jak i znaczącą rolą w rodzimej gospodarce oraz religii. Te wybitne zwierzęta często mają szczególne cechy w formie, która czyni je podatnymi na ludzkie przebranie i ozdoby. Ludzie naśladują swoje „twarze” podczas polowań i uwzględniają swoje oblicze w rytuałach obejmujących „magię myśliwską”, a także ceremonie płodności (znane również jako rytuały wzrostu). To połączenie między ludźmi i zwierzętami stanowi podstawę szamańskiej i totemicznej świętej narracji¹².

To połączenie przedstawia Taniec Jelenia symbolizujący świat przyrody i połączenie z Przodkami. Wzajemne powiązania przedstawiono w kolejnych krokach.

Pierwszy wątek: Na stanowisku Mizyn (Мізин, obecna Ukraina) odkryto łopatkę i zuchwę mamuta, które mogły służyć, jako instrumenty używane podczas ceremonii religijnych i uzdrawiających¹³.

Ta łopatka i szczęki mamuta zostały ozdobione i mogą być instrumentami muzycznymi, na których gra się poprzez uderzanie. Zdjęcie: Don Hitchcock 2008 Źródło: Faksymile, Muzeum Historii Naturalnej w Wiedniu

¹² N. Mykhailova, A. P. Garfinke: Horned Hunter - Shaman, Ancestor, Origin of language and culture: ancient history of mankind, Vol. 5, № 1, 2018, pages 5–26, Przedruk · Styczeń 2018,

¹³ <https://donsmaps.com/wolfcamp.html>

Uderzenia w łopatkę mamuta (50 uderzeń na min.) mogły leczyć arytmie serca. Co do żuchwy mamuta nie można określić jej terapeutycznego znaczenia.

Współczesne ludy północy, takie jak Eskimosi i Samojezy, zawsze w swoich wioskach mają chaty taneczne. Są one tej samej wielkości co chaty mieszkalne, ale są przeznaczone do śpiewu i tańca, rozrywki i rytuałów, zwłaszcza podczas jesiennych i zimowych świąt, na początku zimowych polowań.

W Miżyn na Ukrainie, w okresie datowanym na około 24.000 lat temu, znajdowała się chata z kości mamuta, która mogła służyć do podobnych celów.

Budowa mamutowych chat z kości w górnym paleolicie Europy Wschodniej
- Jochen Stuhmann

Chociaż przestrzeń wewnętrzna była prawdopodobnie zbyt ograniczona podporami dachowymi, aby umożliwić taniec, wydaje się, że podłoga była wolna od śmieci i odpadków gospodarczych, co świadczy o tym, że być może była używana do celów rytualnych.

Na podłodze chaty znaleziono zestaw kości mamuta pomalowanych czerwoną ochrą i młotek z poroża renifera. Pierwotnie uważano, że są to przedmioty artystyczne lub kultowe.

Jednak późniejsza analiza ujawniła na wszystkich obszarach uszkodzeń powierzchniowych, a także oznaki wygładzenia, ścinania, polerowania lub pocierania świadczą o innym przeznaczeniu. Należy stwierdzić, że tworzyły one zestaw o jakiejś wspólnej funkcji,

polegającej na skoncentrowanych uderzeniach, a także pocieraniu i polerowaniu poprzez długotrwały kontakt z rękoma, a być może futrzaną odzieżą. Poroże renifera miało na rękojeści długo używany połysk, jego powierzchnie robocze były bardzo zużyte, a jego gąbczaste pory posiadały ślady czerwonej ochry, pochodzącej z dekorowanych powierzchni kości mamutów.

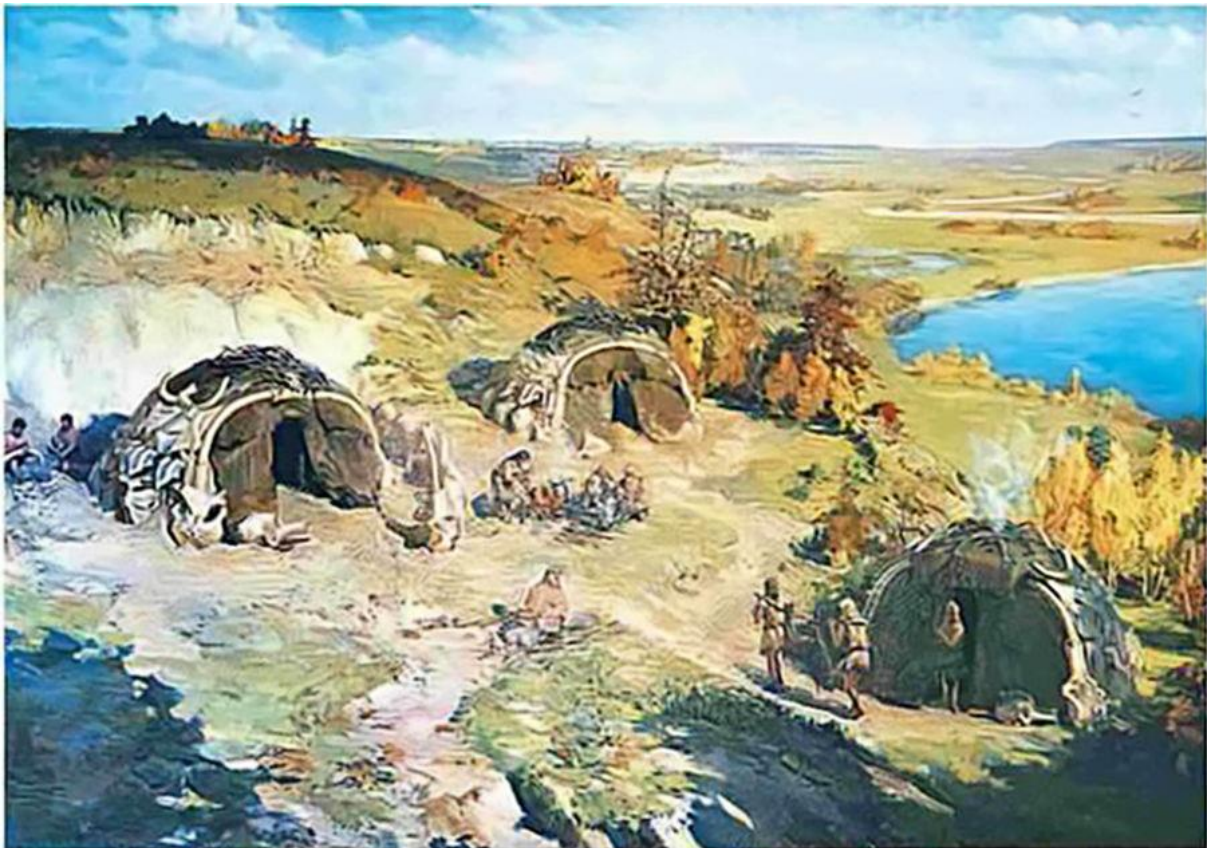

Kości mamuta zdobione wzorami geometrycznymi z Mezina nad Desną (wg Pidoplichko 1969, 97, ryc. 31) Zdjęcie i tekst: Hoffecker (2002)

<http://donsmaps.com/wolfcamp.html>

Kontrowersyjna interpretacja tych dowodów jest taka, że kości te były używane jako instrumenty muzyczne w czymś w rodzaju orkiestry z epoki lodowcowej. Kości były prawdopodobnie instrumentami perkusyjnymi, uderzanymi młotkami. Mamutowa łopatka, ozdobiona liniowymi i zygzakowatymi paskami w kolorze czerwonej ochry, nosiła na szyi ślady politurę odpowiadającej ułożeniu dłoni i kciuka. Sugeruje, że to właśnie tam trzymano ją lewą ręką. Natomiast prawą ręką uderzano młotkiem w korpus instrumentu. Inne obszary zużycia wskazują, że kość została uderzona w różnych miejscach, aby zmienić rytm i dźwięk.

Z kości udowej pobrano miękkie, gąbczasty materiał od wewnątrz, być może w celu zwiększenia rezonansu. Można było na nim grać poziomo, jak na ksylofonie, być może na podporze, a nie tylko na ziemi, sądząc po innych dopracowanych obszarach. Wydaje się, że w podobny sposób wykorzystano połowę miednicy i dwie kości szczęki, również pomalowane w czerwone równoległe paski.

Scena Miżyna. Dwie czaszki z kłami tworzą łukowate wejścia, a kły są połączone wydrążoną kością nogi. Poroże zostało splecione ze sobą, aby pomóc w utworzeniu dachu..
W wejście najwyraźniej było osłonięte drzwiami ze skóry mamuta.

Dwie kości szczęki umieszczono na nieozdobionych lewych stronach, a prawe, obie pomalowane w czerwone paski, był uderzane. Z jednego z nich usunięto zęby, być może

w celu zmiany rezonansu. Jako bęben prawdopodobnie użyto kawałka kości czaszki, ozdobionego czerwonymi plamami: struktura komórkowa czaszki wytwarzała niezwykły

Po renowacji i konserwacji w Ermitażu na wszystkich oryginalnych instrumentach z Mizyn grupa perkusistów, pod dykcją Kołokolnikowa z Kijowskiej Państwowej Filharmonii, grała młotkami kostnymi. Muzycy byli w stanie wydobyć różnorodne, rezonansowe dźwięki, korzystając ze swojej wiedzy na temat współczesnej muzyki ludów północnych, i byli w stanie oddać, jak mogła brzmieć muzyka z epoki lodowcowej.

Drugi wątek: Trois Frères - jaskinia krasowa znajdująca się we francuskim departamencie Ariège, zawierająca paleolityczne rysunki i rytę naskalne.

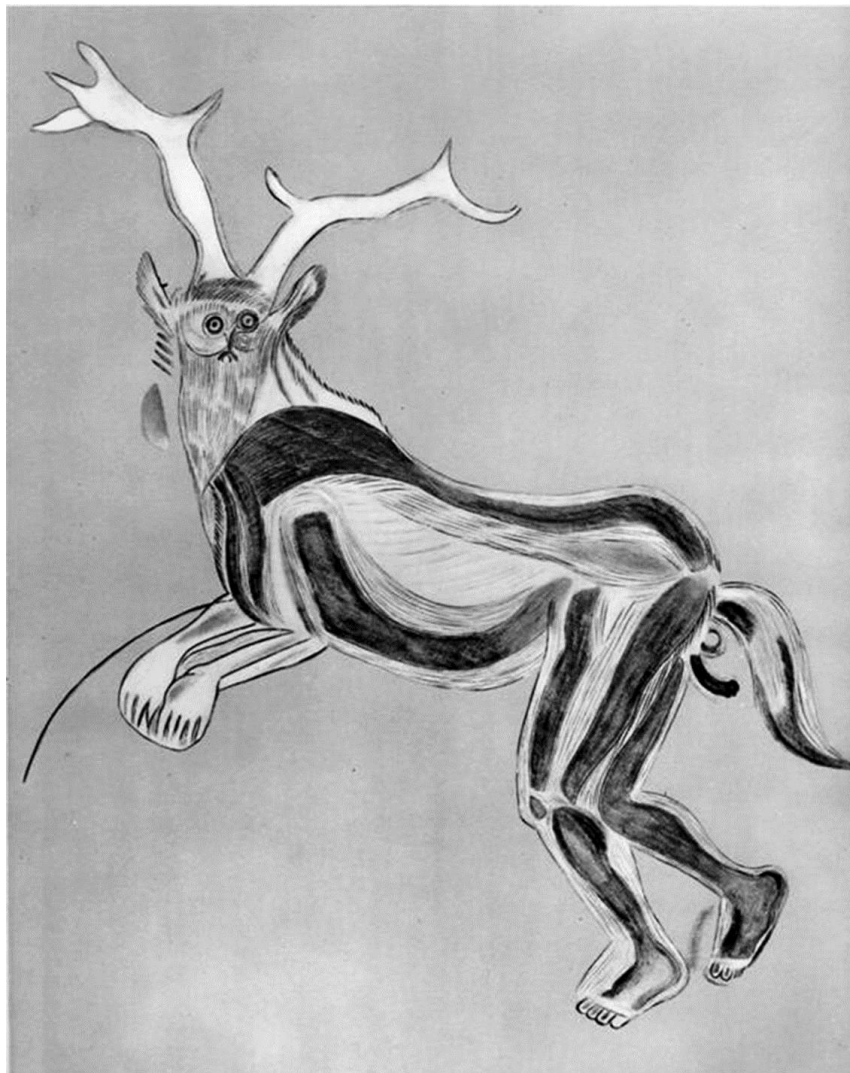
Czarnoksiężnik. Zdjęcie: Bégouën i in. (2014)

Jaskinia jest częścią większego kompleksu powstałego poprzez wyłukanie skał przez wody rzeki Volp, połączona jest bezpośrednio z jaskiniami Tuc d'Audoubert i Enlène.

Odkryta została w 1914 roku przez trzech synów hrabiego Henriego Bégouën, od których otrzymała swoją nazwę (we fr. dosł. „jaskinia trzech braci”).

W jaskini znajduje się olbrzymia liczba rytów i malowideł naskalnych z okresu kultury magdaleńskiej, zaliczanych do stylu II, III i IV. Większość z nich datowana jest na około 14 tysięcy lat temu. Dominuje przedstawienie triady zwierzęcej żubr-koń-renifer, choć przedstawiano także tury, jelenie, mamuty, koziorożce, niedźwiedzie, lwy i ptaki.

W najgłębszej części jaskini, tzw. sanktuarium, znajduje się słynny wizerunek „czarownika”, człowieka odzianego w skórę jelenia. Postać tę interpretuje się jako świadectwo wyobrażeń religijnych łowców paleolitycznych.

Połączona tożsamość zwierzęco-ludzka. „Czarodziej z Trois-Frères” (według Milesa Burketta, *Prehistory*, Cambridge University Press, 1921)¹⁴

¹⁴ Torill Christine Lindstrøm: ‘I am the Walrus’: Animal Identities and Merging with Animals – Exceptional Experiences?; *Norwegian Archaeological Review* 45(2), November 2012

Oczywiście jest, że nazwa postaci, jako „Czarodziej”, czy „czarnoksiężnik” jest wielce myląca i mało prawdopodobna, bowiem w takim sanktuarium mógł być przedstawiony jedynie mag lub uzdrowiciel, ale nigdy nie czarownik.

Jeleń był ważnym zwierzęciem, co przedstawia słynny wizerunek tzw. „czarownika” z jaskini Trois Frères we Francji, człowieka odzianego w skórę jelenia. Zdaniem znawców tematu malowidło przedstawia postać, będącą świadectwem wyobrażeń religijnych łowców paleolitycznych.

Jest to tańczący mężczyzna o ludzkich nogach, końskim ogonie, kocich przednich łapach i genitaliach, głowie jelenia i twarzy sowy. Ten konglomerat cech zadziwiająco dokładnie odpowiada naszej wiedzy o tzw. przemianie szamańskiej w społecznościach badanych przez etnografów. Podczas transu i przechodzenia w świat duchów „Szaman” przyjmuje postać swojego opiekuna, którym na ogół jest zwierzę kotowate, niedźwiedź lub ptak. Zresztą często przywdziewa maskę i stój imitujący zwierzę lub składający się z jego skóry, piór, kości itp.

Nawet dzisiaj w terapii stosuje się metody identyfikacji z inną osobą lub zwierzęciem o pożądanym cechach. Takie metody, z powodzeniem, stosuje w terapiach Paul McKenna, behawioralny naukowiec.

Trzeci wątek: Taniec Jelenia. W swojej praktycznie niezmienniej formie taniec jelenia przetrwał w Sonorze w Meksyku.

Taniec ten jest jednym z najważniejszych rytuałów społeczności Yaqui i Mayo zamieszkujących Sonorę i Sinaloa. Posiada on przedhiszpańskie korzenie i reprezentuje świat przyrody, ponieważ jego ruchy, dźwięki i muzyka, a także akcesoria i ubrania nawiązują do tego zwierzęcia.

W Tańcu Jelenia głównym bohaterem jest na ogół młody człowiek, który naśladuje zwinne ruchy jelenia. Postać ta niesie między innymi rogi jelenia, duże grzechotki wydające dźwięk podobny do grzechotnika; Nosi także pasek z jelenich kopyt wokół talii, a najbardziej charakterystyczną rzeczą jest bez wątpienia jego nakrycie głowy, ponieważ jest wykonane z wypchanej głowy tego zwierzęcia, świętego dla tych kultur, które można ozdobić kwiatami lub wstążkami lub chusteczkami, zazwyczaj w kolorze czerwonym¹⁵.

Taniec jest tańcem rytualnym i mistycznym, gdyż wśród rdzennych ludów jelenie jest postrzegane jako bóstwo, a taniec jest narzędziem umożliwiającym wejście do świata

¹⁵ La danza del venado: simbolismo del mundo natural (<https://www.inah.gob.mx/foto-del-dia/la-danza-del-venado-simbolismo-del-mundo-natural>)

snów. Muzyka i teksty, które się na nią składają, stanowią wyraźne dziedzictwo kultur przedhiszpańskich.

Tancerz La danza del venado (INAH)

Tradycyjny taniec Yaquis (jedna z 8 grup etnicznych w Sonorze)

Maso Jiaki

<https://www.youtube.com/watch?v=CzxIdFlurYQ>

Mazatl Shoshouki - Danza Venado Jaguar-

<https://www.youtube.com/watch?v=XrNmft47niO>

DANZA DEL VENADO (Danza Yoreme original, video completo sin cortes)

<https://www.youtube.com/watch?v=A7HdbjQ6Wjo>

Pomiędzy granicami Sonory i Sinaloa znajduje się region, w którym żyją Mayos, pajko'ora lub yoreme.

Taniec Jelenia, zwany także Mazoyiwua . .

Majowie, co oznacza „lud nadrzeczny”, określają się mianem Yoremes, czyli „ludzi szanujących tradycję”. Dla nich yori to „biały człowiek, który nie szanuje”, podczas gdy rdzenni mieszkańcy, którzy nie zaprzeczają swoim korzeniom i zobowiązaniom społecznym, to torocoyori - czyli „ten, który nie zdradza”, „ten, który zaprzecza zdradzie.

Pomimo licznych prób podboju tych grup Indian, na przestrzeni ponad czterech wieków, Majowie zachowali swoje tradycje poprzez ceremonialne tańce. W rzeczywistości Taniec Jelenia, związany z podziękowaniami dla Itoma Achai Taa'a, ich boga ojca, był jedną z ceremonii, które przetrwały próbę czasu.

To właśnie ten taniec promował zachowanie ich tradycji i ubioru, z ich niewielkimi różnicami. Według starszyny plemiennej, starożytni tancerze nosili skóry jaguara, aby odegrać zarówno preludium, jak i zakończenie polowania. W ten sposób tancerze i muzycy prosili o pozwolenie i wymówki duców zwierząt, ich braci i siostry, za oddanie życia, za kontynuację życia ludzkiego. Poszczególne momenty tańca nawiązują do walki jelenia w obronie życia przed obłożeniem strzał myśliwego. Jednak teraz Yoreme noszą bawełniane ubrania i czerwony lub różowy koc wokół bioder i nóg, co zgodnie z tradycją jest ochroną Przodków. Na biodrze noszą błyszczące metalowe paski, które brzmią w połączeniu ze skrobakami, fletem lub bębniem. Dzwonki, które biją (uderzają) z pasa, towarzyszą pobożności tancerzy, jako część siedmiu sakramentów.

Danza del venado el día de San Juan en Tepahui Quiriego - nos llovio

Taniec jelenia w dniu San Juan w Tepahui Quiriego - u nas padał deszcz

<https://www.youtube.com/watch?v=ijLFf5MKAK4>

Instrumenty używane w Tańcu Jeleni (grup etnicznych Yaqui i Mayo)

Symbolika tego rytuału związana jest z więzią człowieka ze swoim środowiskiem geograficznym i kultem przyrody jako źródła życia i pożywienia. Jedną z najbardziej wyrazistych cech kulturowych kultur mezoamerykańskich był szacunek dla natury, co przełożyło się na ceremonie o wielkim znaczeniu, podczas których należało prosić Matkę Ziemię o pozwolenie, jeszcze przed wydobyciem jej zasobów.

Jeleń był jednym z najbardziej transcendentalnych zwierząt w kulturze rdzennych mieszkańców Mayo i Yaqui od czasów starożytnych, dlatego Taniec Jelenia jest od

pokoleń reprezentacją ich działalności jako myśliwych. Starożytność Tańca Jelenia szacuje się na ponad pięć tysięcy lat.

Poszczególne momenty tańca nawiązują do walki jelenia w obronie życia przed oblężeniem strzał myśliwego. Ducha zwierzęcia ucieleśnia człowiek, który tańczy, nieustannie odtwarzając chód jelenia w jego biegu, z taką naturalnością, z jaką tancerz naśladuje jelenia, że czasami wydaje się, że jest się w obecności prawdziwego jelenia. Taniec kończy się grzechotami śmierci zwierzęcia leżącego na ziemi, pokonanego przez Pascolas, prześladujących łowców.

Taniec Jelenia został wpisany na listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO, w założeniu będąc tradycją, która poprzez swój twórczy wyraz odzwierciedla wartości społeczno-kulturowe żyjącego narodu¹⁶.

Spektakularne zdjęcie Tańca Jelenia

Czwarty wątek: Hirukiam.

Kolejną cechą odzwierciedlającą starożytny charakter Tańca Jelenia są instrumenty używane do ich wykonywania, takie jak tzw. baa-wehai, gliniany lub drewniany bęben, który po napełnieniu wodą wydaje bardzo osobliwe dźwięki. Muzykę uzupełniają pieśni w dialekcie Yaqui w wykonaniu muzyków towarzyszących występom na scenie.

Bardzo charakterystycznym instrumentem jest Hirukiam, który swoim przeznaczeniem nawiązuje do zuchwy mamuta.

¹⁶ Taniec jelenia, niematerialne dziedzictwo kulturowe ludzkości
(<https://spanishuninter.blog/2016/05/19/danza-del-venado-patrimonio-cultural-inmaterial-de-la-humanidad/>)

Opis fizyczny Pierwotny obiekt (fizyczny): Wymiary: Tykwa 26 X 18 x 11 cm / Skrobak 53 X 3 X 1,5 cm / Pręt 48 X 2 cm Rzemieślnicza technika drewna

Jírukiam (skrobak) przeznaczony do Tańca Jelenia

Jírukiam (skrobaki) przeznaczone do Tańca Jelenia są wykonane z materiału znanego jako juchasko (drewno brazylijskie); Jest to przecierany idiofonowy instrument muzyczny złożony z trzech elementów. Pierwszym z nich jest sam jírukiam, który jest batonem z szeregiem rowków na przedniej powierzchni prawie na całej długość, podobnie jak szczęka mamuta. Drugim elementem jest patyk zwany aso'ola, który pociera się o skrobaczkę, aby wydobyć odpowiedni dźwięk. Instrument uzupełnia ba'a bweja (kielich) odwrócony i umieszczony w dużym naczyniu z wodą na ziemi, który działa jak rezonator.

Ten instrument muzyczny służy wyłącznie do towarzyszenia tańcowi jelenia. Jest zdefiniowany w liczbie mnogiej, ponieważ jest najczęściej dwóch, albo nawet trzech, wykonawców: Maso bwikame yo'owe (starszy śpiewak) i Maso bwikame au chapti katekame (drugi śpiewak), grają na instrumentach i śpiewają.

Podczas występu śpiewacy siedzą na poziomie podłogi; lewą ręką trzymają skrobaczkę, która spoczywa na bweja prawie dotykając podłogi. Prawa ręka chwyta aso'olę i wydrapuje rowki szybkimi, energicznymi ruchami od dołu do góry słabymi, krótkimi zanurzeniami.

Muzykanci do Tańca Jelenia

Skrobak (hirúkiam) to instrument muzyczny pochodzący z Amerindia, odkryty w Ameryce Północnej i być może na Antylach.

Pascola kontra jeleń. Zdjęcie: Más México.

Miał on nieregularny, ale szerokie rozpowszechnienie, prezentując modyfikacje na poziomie materiałów i wymiarów w zależności od środowiska i kultury grup, które go przyjęły. Skrobaczka Yaqui zdołała rozprzestrzenić się wzdłuż całego wybrzeża Pacyfiku aż do Doliny Meksyku, związanej z obrzędami prześlągania podczas polowań (Varela, 1986).

Mój Hirukiam, jaki zrobiła Pati (Patrycja Rogóz z Etnicznej Pracowni Drewna.w Kłodzku) na podstawie opisów i zdjęć. Ten Hirukiam otwiera czakrę serca, co byłoby zgodne z uderzeniami w łopatkę mamuta. Trudno jest jednak jednoznacznie stwierdzić, czy to jest sprawa tylko mojego Hirukiam, czy też żuchwy mamuta.

Mój hirúkiam zrobiony przez Pati

Pati robi skrzydła Anioła

<https://www.facebook.com/reel/480217017601813>

Wnioski

Kości Jelenia olbrzymiego cf. *Megaloceros* sp., oraz mamuta były złożone w jaskini Obłazowej pod kamiennym kręgiem. Te kości odzwierciedlały określone dźwięki, co opisuję w II cz., „*O co chodzi w Obłazowej*”. Pogląd o akustycznych właściwościach jaskiń zawierających rysunki naskalne zwierząt podziela również prof. Iégor Reznikoff z Uniwersytetu Paryskiego.

Taniec Jelenia mógł być odgrywany w Obłazowej, z tym, że Hirukiam nie było wykonane z drzewa, ale była to żuchwa mamuta z zębami. Przy pocieraniu o zęby wydobywano określony dźwięk, charakterystyczny dla jelenia olbrzymiego, który wyginął tysiące lat temu. Ten dźwięk bardziej przypominał bekowanie współczesnego daniela niż ryk jelenia.

Okres rui daniela (Nowa Zelandia)¹⁷

¹⁷ <https://www.fourseasons.co.nz/hunting-safaris/fallow-deer-rut/>

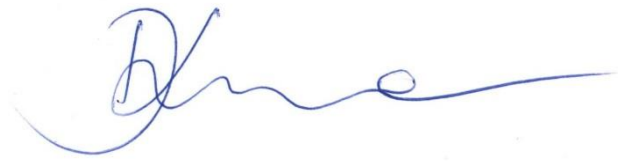
Fallow Deer Rut 2019

<https://www.youtube.com/watch?v=DEaXgAnpCig>

Fallow Deer Rut - The Bucks are Back in Town!

<https://www.youtube.com/watch?v=oxHvwrwyuso>

Zebrana oraz opracowana na podstawie badań własnych i literatury:

Kraków dn. 06 listopada 2023 r. Dorota Kamińska